

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

7/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/7 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохид Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Umurqulov Kamoliddin

O'ZBEK XALQINING OILAVIY MAROSIMLARINING TARBIYAVIY AHAMIYATI 9-12

Muhamedov Asror

G'ARB RENNESANSIGA TURTKI BO'LGAN OMILLAR 13-22

Jiyanbekova Sharofat Abdikaharovna

SOVET DAVRIDA KITOV TAQIQLARIGA NISBATAN O'ZIGA XOS SENZURA
AMALIYOTLARI 23-30

Сабитова Коринна Сабировна

ШКОЛЬНОЕ И СРЕДНЕ-СПЕЦИАЛЬНОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В
УЗБЕКИСТАНЕ В ГОДЫ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ 31-37

Vaxabov Azizjon Xamidovich

USMONIYLAR SALTANATI VA O'RTA OSIYO XONLIKLARINING O'ZARO DIPLOMATIK HAMDA
ELCHILIK ALOQALARI 38-44

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich

MAMLAKATIMIZ TIJORAT BANKLARI AKTIVLARI SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH
MASALALARI 45-51

Madiyev Shaxzod Shodmon o'g'li, Xurramova Zarina Xolboyevna

QISHLOQ XO'JALIGI ISHLAB CHIQRISHIDA TEXNIK SALOHİYATDAN FOYDALANISHNING
IQTISODIY MOHIYATI VA NAZARIY ASOSLARI 52-57

Самадов Салохиддин Исматович

ИННОВАЦИОН ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЁТДАГИ ЎРНИ..... 58-66

Хуррамов Азамат Файзуллаевич

ИНСОН КАПИТАЛИНИ ЖАРАЁН-НАТИЖА ТАМОЙИЛИ АСОСИДА ТАҲЛИЛИ 67-74

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Sharipov Abdukhakimjon Ziyotdinovich

YANGI O'ZBEKISTON JAMIYATI TARAQQIYOTI IDEOSFERASIDAGI MA'NAVIY O'ZGARISHLAR
DINAMIKASI 75-80

Mustafaev Alimardon Alijonovich

THE MAIN VECTORS OF THE EVOLUTION OF COMPARATIVE PHILOSOPHY IN THE CONTEXT
OF CONTEMPORARY CIVILIZATIONAL DEVELOPMENT 81-89

Mamasaliev Mirzoulug' Mirsaidovich

"G'ARB MADANIYATIDA SABR-TOQAT KONSEPSIYASINING O'ZGARISHI" 90-95

Shadmanov Qurbon

FRENSIS BEKON INDUKTIV USULI VA TA'LIM, TARBIYA VA O'Z-O'ZINI TARBIYALASH
G'OYALARI 96-101

Usmonov Farkhod Lapasovich

PHILOSOPHICAL ANALYSIS FREEDOM OF INFORMATION 102-109

*Atakulov Mavlonbek Saitkulovich*YOSHLARNI SOG'LOM MA'NAVIY MUHIT ASOSIDA TARBIYALASHDA
FUQAROLIK MAS'ULIYATI O'RNI 110-115**10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI***Amanov Abdijabbor Sattarovich*

O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA MURAKKAB SINTAKTIK TUZILMALAR TAHLILI 116-121

Xudoynazarova O'g'lonoy Allamurodovna

DINIY BARQAROR BIRIKMALARNING STILISTIK XUSUSIYATLARI 122-125

*Hayitova Shohida Erkin qizi*KONSEPT TUSHUNCHASINING TALQINI VA KONSEPTGA OID TADQIQOTLAR
TASNIFI 126-132*Qodirova Mukaddas Tog'ayevna*

TILSHUNOSLIKDA BIZNES DISKURS: TADQIQ, TASNIF VA TAHLIL 133-138

Aripova Aziza Xasanovna

NUTQ MADANIYATI VA NUTQ ODOBI MASALALARINING TARIXIY TAKOMILI 139-143

*Tillabayeva Zilola Raxmatillayevna*QARLUQ SHEVALARIDA TABU VA EVFEMIZMLAR QO'LLANILISHI YUZASIDAN
MULOHAZALAR (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA) 144-148*Axmedova Aziza Komilovna*

PSIXIATRIK BADIY TAHLIL ASOSLARI 149-153

Зокирова Шахзода Нодиржон қизи

ТЕЛЕВИЗИОН НУТҚНИНГ РИТОРИК АСПЕКТИ 154-158

Yusupaliyeva Fazilat Yusupaliyevna

METHODS IN TEACHING ENGLISH AND THEIR IMPORTANCE 159-163

Fayzullayeva Dilfuzaxon G'ulomjon qizi

ADIB QALBIDAN: QAHRAMON RUHIYATIDA YOZUVCHINING IZI..... 164-169

Negmatova Mumtozbeqim

UZBEK TERMINOLOGY FOR BANKING SECTOR 170-174

*Omondavlatova Latofat Ne'matulla qizi*O'TKIR HOSHIMOVNING "DAFTAR HOSHIYASIDAGI BITIKLAR" ASARIDA QO'LLANILGAN
LINGVOMADANIY BIRLIKLER TAHLILI 175-178**12.00.00 – YURIDIK FANLAR***Ismaylov Raxat Aminbayevich*NORMA IJODKORLIGI FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISHNING AYRIM NAZARIY-HUQUQIY
MASALALARI 179-183*Сеитниязов Камарбек Парахатович*ДАВЛАТ ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТИ ТУШУНЧАСИНИНГ ЎЗИГА ХОС
ХУСУСИЯТЛАРИ 184-191

Нуруллаев Шохрух Шухратуллаевич

ҚУРИЛИШДА АТРОФ-МУҲИТНИНГ ҲУҚУҚИЙ МУҲОФАЗАСИ: ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ ВА
НАЗОРАТИ 192-198

Hamdamov Shahzod Maqsud o'g'li

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ADLIYA VAZIRLIGI TARAQQIYOTINING

HUQUQIY ASOSLARI 199-210

Шокиров Ойбек Азизжон ўғли

ҚОНУНИЙЛИК НАЗАРИЙ ТУШУНЧАСИ ВА УНИ МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ
ОРГАНЛАРИ ҚАРОРЛАРИДА ТАЪМИНЛАШНИНГ НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ

АСОСЛАРИ 211-218

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Bozorova Muslima Qodirovna, Istamova Dilnoza Norboyevna

RAQAMLI TA'LIM SHAROITIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI KASBIY FAOLIYAT UCHUN KO'P
BOSQICHLI TAYYORLASH ASOSLARI 219-222

Rabbimova Nodira Tashtemirovna

FROM SCALPEL TO BLACKBOARD: HOW MEDICAL TRAINING IS REVOLUTIONIZING

PEDAGOGICAL APPROACHES 223-227

Саидова Камола Усканбаевна

КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ МЕТОДОВ ВОСПИТАНИЯ В ВОСТОЧНОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ
МЫСЛИ 228-233

Худойназарова Дилрабо Абдурашидовна

БЎЛАЖАК ПЕДАГОГЛАРНИ МАЪНАВИЙ ТАРБИЯ ФАОЛИЯТИГА ТАЙЁРЛАШНИНГ

ИЖТИМОЙ-ПЕДАГОГИК ЗАРУРАТИ 234-239

Гаффаров Азизжон Муҳаммадсаидович

МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ: МОҲИЯТИ ВА ЗАРУРАТИ 240-245

Buronova Iroda

UMUMIY O'RTA TA'LIM MUASSASALARI RAHBARLARIDA MEDIAKOMPITENTLIKNI

RIVOJLANTIRISHNING USLUBIY ASOSLARI 246-250

Matyakubova Feruza Egamovna

ANATOMY OF LEARNING: BRIDGING THE GAP BETWEEN MEDICINE AND

MODERN EDUCATION 251-254

Received: 10 September 2024
Accepted: 15 September 2024
Published: 25 September 2024

Article / Original Paper

FROM THE AUTHOR'S HEART: THE REFLECTION OF THE WRITER'S INFLUENCE IN THE HERO'S PSYCHE

Fayzullayeva Dildufaxon

Independent researcher, Uzbekistan State University of World Languages

Abstract. The article is dedicated to the study of how authors use autobiographical elements to depict the psychology of their protagonists. It analyzes how the personal experiences and inner world of the writer are reflected in the psyche of the protagonist, as well as the significance of this approach in literary creation. The article examines works by prominent representatives of American and Uzbek literature. The study shows how writers transpose information from their personal lives, the era, society, and government under which they lived and worked onto their characters, revealing changes in their psyches, mental revolts, and discontent. In other words, the connection between the psychological portrait of the protagonist and events in the author's life is explored. This article helps to understand the complex relationship between the writer and the psyche of their characters. Literary analysis, focusing on examining texts and identifying autobiographical elements in the portrayal of the protagonist's psyche, psychological analysis from a psychological perspective, and biographical methods were employed to explore the connection between the writer's life and work.

Keywords: Autobiography, hero's psyche, personal experience, author's inner world, literary analysis, American and Uzbek literature, character portrayal, psychological portrait, self and depiction.

ADIB QALBIDAN: QAHRAMON RUHIYATIDA YOZUVCHINING IZI

Fayzullayeva Dildufaxon G'ulomjon qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya. Maqola qahramon ruhiyatini tasvirlashda yozuvchining avtobiografik ma'lumotlaridan qanday foydalanishini o'rganishga bag'ishlangan. Adibning shaxsiy tajribalari va ichki dunyosi qahramon ruhiyatini qanday aks ettirishi, shuningdek, bunday yondashuvning adabiy ijodda qanday ahamiyatga ega ekanligi tahlil qilinadi. Maqolada amerika va o'zbek adabiyotining yorqin vakillarining ijod namunalari tahlil qilinadi. Yozuvchilarning shaxsiy hayotlaridagi ma'lumotlarini, o'zlari yashab ijod qilgan davr, jamiyat va hukumat boshqaruvining ruhiyatlariga bo'lgan ta'sirini asarlaridagi qahramonlariga ko'chirishgan va bu orqali ular ruhiyatlaridagi o'zgarishlarni, ruhiy qo'zg'olonlarini, noroziliklarini ko'rsatishgan. Ya'ni, asarlarda qahramonning psixologik portreti va yozuvchi hayotidagi voqealar o'rtasidagi bog'liqlik ochib beriladi. Ushbu maqola yozuvchi va qahramon ruhiyati o'rtasidagi murakkab aloqalarni tushunishga yordam beradi. Tadqiqot metodlari sifatida adabiy tahlil - matnlarni o'rganish va qahramon ruhiyatini tasvirlashda avtobiografik elementlarni aniqlashda; psixologik tahlil - qahramonlarning ruhiyatini psixologik nuqtai nazardan o'rganishda; yozuvchining hayoti va ijodi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish davomida biografik metodlardan foydalanildi.

Kalit so'zlar: avtobiografiya, qahramon ruhiyati, shaxsiy tajriba, yozuvchining ichki dunyosi, adabiy tahlil, amerika va o'zbek adabiyoti, qahramon tasviri, psixologik portret, o'zlik va tasvir.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI7Y2024N24>

Kirish. Maqolaning asosiy maqsadi – qahramon ruhiyatini tasvirlashda yozuvchining avtobiografik ma'lumotlaridan qanday foydalanishini o'rganishdir. Yozuvchining shaxsiy hayoti, ichki dunyosi va shaxsiy tajribalari qahramonning psixologik portreti va ruhiyatiga

qanday ta'sir qilishini tahlil qilish orqali, ijodiy jarayonning ichki mexanizmlarini aniqlashdir. Shuningdek, bu yondashuvning adabiyotdagi estetik va g'oyaviy ahamiyatini ochib berish ham maqsad qilib qo'yilgan.

Bugungi kunda avtobiografik elementlardan foydalanish adabiyotda muhim o'rin tutmoqda, chunki shaxsiy tajribalar, ayniqsa, yozuvchining o'z hayotida kechirgan ruhiy holatlar va qiyinchiliklar asarlarda chuqur psixologik tasvirlarni yaratishga yordam beradi. Jahon adabiyotida bunday yondashuvni tahlil qilish dolzarbdir, chunki bu yozuvchilar va ularning qahramonlari o'rtasidagi murakkab aloqalarni yanada yaxshiroq tushunishga imkon beradi. Buni o'rganish orqali biz yozuvchi va qahramon o'rtasidagi ruhiy o'zaro ta'sirni chuqurroq tushunamiz. Yozuvchining avtobiografik ma'lumotlari qahramon ruhiyatini yaratishda qanchalik muhim rol o'ynashini tahlil qilish nafaqat adabiyot nazariyasi, balki psixologiya va madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan ham muhimdir. Shu bilan birga, maqola adabiyotda avtobiografik uslubning adabiy-estetik ahamiyatini o'rganishga qaratilgan bo'lib, ijod jarayonida yozuvchining shaxsiy hayoti qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Adabiyot dunyosida qahramonlarni yaratish mualliflar uchun ijodiy jarayonning muhim qismi hisoblanadi. Bu jarayonda mualliflarning shaxsiy hayoti va tajribalari katta ro'l o'ynaydi. Adabiyotda yozuvchilar ko'pincha o'z avtobiografik ma'lumotlaridan foydalanib, asar qahramonlarini yaratadilar. Shunday ekan, avtobiografiyaning adabiyotdagi o'rni juda muhim va keng qamrovli hisoblanadi. Yozuvchi asar yaratish davomida avtobiografik ma'lumotlaridan foydalanish orqali o'zining shaxsiy ichki dunyosini, ruhiy kechinmalarini va yashirin fikrlarini o'zi yaratgan qahramonlari orqali ochib beradi. Bu usulda qahramonning ruhiyati va ichki ziddiyatlari batafsil tasvirlanadi, natijada o'quvchi asarni o'qiyotganda yozuvchi shaxsiyatini chuqurroq his etadi. Yozuvchi nafaqat hayoti, balki u yashagan davr, jamiyat, madaniyat va tarixiy voqealarni ham aks ettirishi mumkin. Bu asarlar o'sha davrning muhim ijtimoiy, siyosiy va madaniy muammolarini yoritishga xizmat qiladi.

Yozuvchi o'z hayotidagi voqealar, muammolar yoki kechinmalarni qahramon orqali ko'rsatib, ularni umumiyashtirish natijasida, asarga realistik ruh bag'ishlaydi, bu esa, o'quvchilarga yanada yaqin va qiziqarli tuyuladi. Shu tarzda avtobiografik unsurlar asarga jon va samimiyat bag'ishlaydi.

Bundan tashqari, yozuvchi qahramon orqali o'z hayoti yoki tajribasini o'ziga xos ravishda qayta ko'rib chiqishi, tushunishi va ularni o'zgartirishi mumkin. Bu esa asarga yangi ma'no va chuqur mazmun qo'shadi. Bu haqda Gi de Mopassan shunday yozgan edi: —Hissiyot organlari yordamida anglangan hayot haqidagi tushunchalarimiz, dunyoni tushunishimiz, bizning sezgilarimiz – bularning hammasining ma'lum bir qisminigina o'sha personajga, biz yashirin va sirli mohiyatlarini ochmoqchi bo'lgan qahramonlarga yuklaymiz. Shunday qilib, faqat o'zimizni hamma vaqt shoh, jallod, o'g'ri, monarx, ayol, qiz yoki bozor savdogari qiyofasida ko'rsatamiz, chunki biz o'z oldimizga shunday masalani qo'yamiz: —Agar men shoh, jallod, o'g'ri, monarx, ayol, qiz yoki bozor savdogari bo'lganimda, nima qilardim, nimani o'ylardim, qanday harakat qilardim [10; 14-15-b.] Shunday ekan, muallif o'z biografik ma'lumotlaridan foydalanib asar qahramonini yaratishi ham mumkin. Adabiyotda muallifning shaxsiy hayoti, tajribalari va hissiyotlari qahramonlar xarakterini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Muallif biografik ma'lumotlaridan foydalanishi qahramonlarning ruhiyatini va xarakterini chuqurroq yaratishga yordam beradi.

Yuqorida ta'kidlanganidek, muallifning shaxsiy hayoti va tajribalari qahramonlar xarakterini shakllantirishda muhim unsurlardan biri hisoblanadi. Bu tajribalar muallifga qahramonlarning hissiyotlari, ichki kurashlari va ruhiy holatlarini aniq tasvirlash imkonini beradi. Masalan, Fyodor Dostoyevskiyning asarlari uning shaxsiy hayoti va tajribalari bilan chuqur bog'liqdir. "Jinoyat va jazo" asaridagi Raskolnikov obrazining ichki kurashlari muallifning o'z hayotidagi murakkabliklari va falsafiy qarashlarining aksi ekanligini ko'rishimiz mumkin.

Muhokama. Amerika adabiyotida ham avtobiografik elementlar qahramon ruhiyatini tasvirlashda muhim o'rin tutadi. Ko'plab amerikalik yozuvchilar o'z hayoti, shaxsiy tajribalari va ichki dunyosini qahramonlar orqali aks ettirib, ularning ruhiy iztiroblari va ichki kurashlarini ifoda qilishgan. Avtobiografik elementlar qahramon ruhiyatiga chuqurroq kirish imkonini beradi, bu orqali o'quvchi qahramonning psixologik holatini yozuvchining o'z kechinmalari bilan bog'lay oladi.

Ernest Xemingueyning hayoti Birinchi jahon urushi va undan keyingi iztiroblari bilan chambarchas bog'liq edi. Xeminguey urushda qatnashgan, jarohat olgan va urushdan keyin psixologik jihatdan o'zini yo'qotgan "Yo'qotilgan avlod" vakillaridan biri hisoblanadi. Bu shaxsiy tajribalar uning "Quyosh baribir chiqadi" asarida asosiy qahramon Jeyk Barnesning ruhiyatida namoyon bo'ladi.

Jeykning urushdan keyingi holati, sevgi va hayotdagi o'z o'rnini topa olmasligi – bularning barchasi tasvirlashda Xeminguey o'z hayotidan ilhomlangan. Jeykning qahramon sifatida ruhiy jihatdan singanligi, urushning uning erkakligi va jamiyat bilan munosabatlariga ta'siri Xemingueyning o'z hayotiy iztiroblarining badiiy ifodasidir. Xemingueyning avtobiografik unsurlari orqali qahramonning psixologik holati chuqur tasvirlanib, o'quvchi uchun aniq va jonli ko'rinishga ega bo'ladi. Shuningdek, Ernest Xeminguey o'zining "Chol va dengiz" asarida ham shaxsiy tajribalaridan foydalangan. U baliq ovlash va dengizdagi hayot haqidagi bilimlarini qahramon Santyagoning ruhiyatini yaratishda qo'llagan. Natijada, Santyagoning xarakteri va uning kurashlari o'quvchiga yanada real va yaqinroq ko'ringan.

Jeyms Joysning "San'atkorning yoshligi" romani deyarli to'liq avtobiografik asar bo'lib, unda qahramon Stiven Dedalus yozuvchi Joysning o'z yoshlikdagi tajribalari asosida yaratilgan. Stivenning diniy va ijtimoiy to'siqlar bilan kurashi, o'zligini anglash yo'lida kechirgan ichki iztiroblari Joysning shaxsiy izlanishlarining aksidir. Stivenning ichki monologlari va u orqali berilgan ruhiy kechinmalar Joysning ichki dunyosidan ilhomlanib yaratilgan. Joysning diniy va madaniy cheklovlardan qochishga urinishi, milliy identifikatsiya va san'atkorlik ruhiyati orqali o'zini topish jarayoni qahramonning butun psixologik o'sishi davomida namoyon bo'ladi. Bu asarda avtobiografik elementlar qahramonning ruhiy kechinmalarini juda aniq va chuqur tasvirlashda katta rol o'ynaydi.

Silviya Platning "Shisha gumbaz" romani ham o'zining psixologik iztiroblari va depressiyasi haqida yozilgan avtobiografik asardir. Asosiy qahramon Ester Grinvud Platning o'z hayotiy tajribalarining aksidir. Plat o'z asarida depressiya, ruhiy tushkunlik va jamiyatdagi o'z o'rnini yo'qotgan qizning ichki kurashlarini batafsil tasvirlaydi.

Esterning depressiyasi va o'zini o'limga tayyorlash jarayonlari Platning shaxsiy hayotidagi kechinmalariga asoslangan. Platning avtobiografik unsurlaridan foydalanishi qahramonning ruhiy holatini chuqur va og'ir qilib tasvirlaydi, bu orqali o'quvchilar asardagi

psixologik zulmatni his qilishlari mumkin. Esterning o'zini shisha gumbaz ostida his qilishi Platning o'z hayotidagi tushkunlik holatini badiiy ko'rinishda ifodalaydi.

J.D. Selinjerning "Javdariyadagi xaloskor" asaridagi asosiy qahramon Xolden Kolfield ham avtobiografik unsurlarga ega. Xolden o'smirlik davridagi ichki iztiroblari, dunyodan ko'ngli qolganligi, jamiyatga nisbatan noroziligi orqali Salingerning o'z shaxsiy tajribalarini aks ettiradi.

Xoldenning o'zini yakka lashga bo'lgan moyilligi, jamiyatning ikkiyuzlamachiligiga nisbatan nafrati va "halollikni" topishga urinishlari Salingerning o'z ichki izlanishlarining belgilaridir. Salingerning o'smirlik yillari va urushdan keyingi ichki azoblari Xoldenning ruhiyatiga bevosita ta'sir qilgan. Asar davomida Xoldenning psixologik holati chuqur va murakkab ko'rinishda tasvirlanib, o'quvchilar uning ichki kechinmalarini tushunib yetishadi.

F. Skott Fitsjeraldning o'zi yirik moliyaviy ziddiyatlar va ijtimoiy darajalar o'rtasidagi farqlar bilan kurashgan shaxs bo'lgan. Uning "Buyuk Getsbi" romanidagi Jey Getsbi qahramoni yozuvchining boylik, ma'naviyat va sevgi o'rtasidagi ichki ziddiyatlarini aks ettiradi. Fitsjeraldning o'z tajribalari, moliyaviy boylik va sevgi izlanishlaridagi muvaffaqiyatsizliklari Getsbi ruhiyatida o'z ifodasini topgan. Bu asar orqali Fitsjerald o'z shaxsiy hayotidagi muvaffaqiyatsizliklar va omadsizliklarni san'atga aylantirgan.

Mualliflarning o'z hissiyotlari va tajribalari qahramonlarning hissiyotlarini tasvirlashda ham muhim rol o'ynashini yana bir misol ko'rish mumkin. Virjiniya Vulf o'zining "Dallovay xonim" asarida shaxsiy hissiyotlari va psixologik holatini asar qahramonlari orqali ifodalagan. Vulfnung o'zidagi ruhiy tushkunlik va ichki kurashlari qahramonlarning ruhiyatiga chuqur ta'sir qilgan.

Mualliflar o'z biografik ma'lumotlaridan turli usullar bilan foydalanadilar. Ba'zilar o'z shaxsiy tajribalarini to'g'ridan-to'g'ri qahramonlar orqali ifodalaydi, boshqalar esa ularni allegorik yoki metaforik tarzda tasvirlaydi. Misol uchun, Ayzek Azimov asarlarida avtobiografik unsurlar to'g'ridan-to'g'ri ko'rinmasa-da, uning ilm-fanga bo'lgan ishtiyoqi, gumanistik qarashlari va hayotiy tajribalari o'z qahramonlari va syujetlarida bilvosita ifodalanadi. Azimov o'zini fantastika yozuvchisi, olim, va ilmiy texnologiyalar bilan bog'liq odam sifatida tanitgan, va uning avtobiografik unsurlari ko'proq uning ilm-fanga bo'lgan ishtiyoqi, shaxsiy e'tiqodlari va tajribalari orqali namoyon bo'ladi.

Azimovning avtobiografik unsurlari asosan ilm-fanga va texnologiyaga bo'lgan cheksiz qiziqishi orqali asarlarida ko'rinadi. Uning mashhur asarlaridan biri bo'lgan **"Robotlar"** seriyasi va **"Vaqt imperiyasi"** (Foundation) seriyalarida insoniyatning kelajagi, texnologik rivojlanish, sun'iy intellekt va ilmiy taraqqiyot asosiy mavzular sifatida o'rin olgan. Azimovning shaxsiy hayoti va ilm-fanga bo'lgan ehtirosi bu mavzularga chuqur bog'liq. Uning fizika va kimyo sohasidagi bilimlari ko'plab asarlarining ilmiy asoslangan syujetlariga ta'sir qilgan. Masalan, robotlar haqidagi qonunlarni yaratishi ham shaxsiy ilmiy bilimlari va mulohazalari mahsulidir.

Shuningdek, Azimov o'z asarlarida insoniyatning intellektual va axloqiy taraqqiyotiga katta e'tibor beradi. U o'zini gumanist deb hisoblagan va bu e'tiqod uning asarlarida yaqqol aks etgan. **"Vaqt imperiyasi"** seriyasida insoniyatning texnologik va ilmiy bilimlar orqali rivojlanishi, boshqaruv tizimlarining o'zgarishi va jamiyatni qutqarishdagi bilimning o'rni kabi mavzular Azimovning ilm-fanga bo'lgan hurmati va kelajak uchun e'tiqodini aks ettiradi. Bu unsurlar Azimovning shaxsiy hayoti va dunyoqarashining asarlardagi aksidir.

Azimovning oilasi asli Rossiyadan AQShga ko'chib kelgan. Uning bolaligidagi immigrant bo'lish tajribasi, yangi madaniyat va tilga moslashish jarayoni ba'zi jihatlari bilan uning qahramonlarida yoki syujetlarida bilvosita aks etishi mumkin. Misol uchun, Azimovning qahramonlari ko'pincha koinotning turli burchaklarida yashovchi, turli madaniyatlar va qiyinchiliklarga moslashadigan shaxslar bo'ladi. Bu uning o'z tajribalarini badiiy shaklda, fantastik olam orqali aks ettirishidir.

Ayzek Azimov o'z asarlarida yozuvchi qahramonlarni ko'p tasvirlagan. Uning o'zini ilm-fanga bag'ishlagan va adabiyot orqali o'z e'tiqodlarini targ'ib qilganligi "yozuvchi" qahramonlar orqali bilvosita ifoda topgan. Masalan, **"Vaqt imperiyasi"** seriyasidagi Gari Seldon qahramoni Azimovning o'zi bilan qiyos qilinadigan darajada o'xshashliklarga ega. Seldon koinotni saqlab qolish uchun ilmiy bilimlardan foydalanishga uringan olim sifatida tasvirlanadi, bu esa Azimovning o'ziga bo'lgan ishonchi va ilm-fanga bo'lgan sadoqatining ramzidir.

Natijalar. O'zbek adabiyotida ham avtobiografik elementlar qahramon ruhiyatini tasvirlash uchun zarur unsurlardan hisoblanadi. Ko'plab o'zbek yozuvchilari o'z hayoti, shaxsiy tajribalari va davrning ijtimoiy-siyosiy sharoitlarini o'z asarlarida qahramonlari ruhiyatiga singdirgan. Bu orqali qahramonlarning ichki kurashlari, psixologik o'zgarishlari va jamiyat bilan aloqalari yanada aniqroq tasvirlanadi.

O'zbek adabiyoti vakili Abdulla Qodiriy o'z asarlarida XIX asrning oxiri va XX asrning boshlaridagi o'zbek jamiyatining hayotini aks ettiradi. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanida avtobiografik elementlar qahramon ruhiyatini yaratishda muhim o'rin tutadi. Asardagi asosiy qahramon Otabek o'z davri bilan bog'liq ziddiyatlar va ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar orasida yashaydi. Abdulla Qodiriy o'z hayotidagi kechinmalar va o'sha davrdagi o'zgarishlarni qahramon ruhiyatiga ko'chiradi. Otabekning ichki dunyosi va jamiyatdagi eski urf-odatlar bilan yangi g'oyalar o'rtasidagi ziddiyatlari orqali Qodiriy o'zining milliy o'zlik va yangilik o'rtasidagi ichki izlanishlarini aks ettiradi.

Asarda Otabekning vatanparvarlik hissi, sevgisi va oilaviy qadriyatlari yozuvchining o'z shaxsiy qarashlari bilan bog'liq. Qodiriy bu qahramon orqali milliy o'zlik va davr o'zgarishlariga munosabatini bildirdi. Shuningdek, Otabekning o'z davri va atrofida qilargan bo'lgan ichki kurashlari Qodiriyning jamiyat va davr o'zgarishlariga bo'lgan shaxsiy iztiroblarining ham aksidir.

Abdulla Qahhorning "Sarob" romanida avtobiografik elementlar qahramon ruhiyatini tasvirlashda kuchli ta'sir ko'rsatadi. Asardagi qahramonlar, ayniqsa, Rahmatning ichki iztiroblari va ruhiy tushkunligi Qahhorning o'z shaxsiy kechinmalarini aks ettiradi. Qahhor jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlar, siyosiy bosimlar va shaxsiy qiyinchiliklar bilan kurashgan. Rahmatning ruhiyatidagi murakkabliklar va hayotga bo'lgan qarashlari yozuvchining o'z ichki dunyosidagi ziddiyatlar bilan bog'liq.

"Sarob" romanida Rahmatning sevgi, hayotiy maqsad va jamiyat bilan bog'liq ziddiyatlari avtobiografik unsurlarga boy. Qahhorning o'z davri va ijtimoiy tuzum bilan bo'lgan ichki kurashlari qahramon ruhiyatida aks ettirilgan. Rahmatning ichki iztiroblari va ruhiy tushkunligi yozuvchining o'z hayotidagi tushkunlik va ijtimoiy izlanishlarini ko'rsatadi.

Abdulla Oripovning she'riyatida ham avtobiografik elementlar muhim o'rin tutadi. Uning "Nido" asarida yozuvchining o'z hayotiy kechinmalari va ichki kurashlari qahramonning ruhiy iztiroblarida namoyon bo'ladi. Oripovning jamiyatdagi o'zgarishlar, shaxsiy ma'naviy izlanishlar va milliy o'zlikka bo'lgan munosabati qahramon ruhiyatida aks etgan.

Asarda qahramonning ma'naviy va ruhiy iztiroblari yozuvchining o'z hayotidagi kechinmalaridan ilhomlangan. Abdulla Oripovning milliy o'zlik, ozodlik va adolatga bo'lgan intilishi qahramonning ichki dunyosida o'z aksini topadi. Bu avtobiografik elementlar qahramonning psixologik portretini chuqurlashtiradi va o'quvchiga qahramonning ichki izlanishlarini tushunishga yordam beradi.

Xulosa. Amerika adabiyotida avtobiografik elementlar yozuvchilarga qahramonlarining ruhiy iztiroblarini chuqurroq va realroq tasvirlash imkonini beradi. Xeminguey, Joys, Plat va Salinger kabi yozuvchilar o'z hayotlaridagi og'ir izlanishlar va ruhiy holatlarni qahramonlariga o'tkazib, ularning psixologik portretlarini kuchli va ta'sirli qilib yaratganlar. Bu yondashuv orqali o'quvchi yozuvchining o'z kechinmalarini qahramonlari orqali qanday aks ettirganini his qiladi va qahramon ruhiyati bilan bog'lanadi.

O'zbek adabiyotida avtobiografik elementlar qahramon ruhiyatini tasvirlashda asosiy vositalardan biri bo'lib, ular orqali yozuvchilar o'z shaxsiy kechinmalari, davr va jamiyat bilan bo'lgan munosabatlarini qahramonlar orqali o'quvchiga yetkazadilar. Abdulla Qodiriy, Abdulla Qahhor va Abdulla Oripov kabi yozuvchilar o'z hayotlaridagi izlanishlar, ruhiy tushkunliklar va jamiyat bilan bog'liq iztiroblarni qahramonlar ruhiyatida aks ettirib, avtobiografik yondashuvni kuchli badiiy vosita sifatida ishlatganlar. Bu esa o'quvchilarga qahramonning ichki dunyosini chuqurroq his qilish va asarning psixologik mohiyatini anglash imkonini beradi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Karimov A. O'zbek adabiyotida avtobiografik romanlar. – Toshkent: Akademnashr, 2020. – 280 b.
2. Ismoilova Z. Adabiy tahlil va psixologik portretlar. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018. - 315 b.
3. Xo'jayev M. O'zbek yozuvchilarining hayoti va ijodi. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2019. – 250 b.
4. G'aniyev B. Avtobiografiyaning adabiyotdagi o'rni. – Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti, 2021. – 275 b.
5. Sodiqov H. Yozuvchi va qahramon: Shaxsiy tajriba va adabiy tasvir. – Toshkent: Fan va texnika, 2017. – 230 b.
6. Usmonova N. Adiblarning ijodiy yo'li va avtobiografik izlar. – Toshkent: Ma'naviyat, 2016. – 320 b.
7. **Sartre J.** *Existentialism and Human Emotions*. – Philosophical Library, 1953. – 110 p.
8. **Joyce J.** *A Portrait of the Artist as a Young Man*. – B.W. Huebsch, 1916. – 299 p.
9. **Jameson F. (1981).** *The Political Unconscious: Narrative as a Socially Symbolic Act*. – Cornell University Press, 1981. – 320 p.
10. Мопассан Ги де. Полное собрание сочинений в 12 томах. Т. 8. – Москва: Издательство Академии Наук СССР, 1958. – С. 14-15.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/7 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари** электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).